

היסטוריה דתי

על פי תוכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

לבתי ספר דתיים

שתי יחידות לימוד

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(10×4)	—	40	נקודות
פרק שני	—	(15×1)	—	15	נקודות
פרק שלישי — חלק ראשון	—	(11×1)	—	11	נקודות
חלק שני	—	(12×2)	—	24	נקודות
פרק רביעי	—	(10×1)	—	10	נקודות
סך הכול	—			100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: הבא בתשובותיך עובדות, ואל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: הבחינה מתחילה בעמוד 3.

השאלות

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על ארבע מן השאלות 1-6 (לכל שאלה – 10 נקודות).

1. **הצג שניים** מן הגורמים לפרוץ מלחמת העולם הראשונה.
ציין והסבר שני מאפיינים של מלחמת העולם הראשונה שבגללם היא נקראה בתחילת המאה ה-20 "המלחמה הגדולה בכל הזמנים".
2. **בחר** באחד מן המשטרים הטוטליטריים האלה: פשיזם או קומוניזם.
הצג שני מאפיינים או עקרונות של המשטר שבחרת.
הסבר כיצד אחד מעקרונות הנאורות מנוגד לאחד מן המאפיינים או העקרונות שהצגת.
3. לקראת שנת השמיטה בתרמ"ט התעורר ויכוח ביישוב היהודי בארץ ישראל בשאלה אם לעבד את האדמה במושבות ("פולמוס השמיטה").
הסבר טיעון אחד של כל אחד מן הצדדים בוויכוח (סך הכול – שני טיעונים).
הצג קונפליקט אחד שהתעורר בין שתי קבוצות ביישוב היהודי בארץ-ישראל באחת הסוגיות שלמדת עליהן: החינוך בין קודש לחול, תחיית השפה העברית, היחסים בין העדות, דרכים שונות בבניין החברה והיישוב, מעמד הנשים.
הסבר את העמדה של אחד מן הצדדים בקונפליקט שהצגת.
4. לציונים הדתיים היה חשוב לשתף פעולה עם התנועה הציונית של הרצל.
הסבר סיבה אחת לכך.
הסבר מדוע למרות שיתוף הפעולה הוקמה תנועת המזרחי כמסגרת נפרדת בתוך התנועה הציונית (1902).
הצג סיבה אחת להקמת הפועל המזרחי (1922).
5. **הסבר** כיצד השפיע הקשר בין הערבים בארץ-ישראל ובין הערבים בארצות ערב על פרוץ מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.
הסבר כיצד השפיע קשר זה על פרוץ הפרהוד.
הצג גורם נוסף למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.
6. בתחילת מלחמת העולם השנייה (1939) הייתה דילמה ביישוב היהודי בארץ-ישראל בנוגע לשיתוף פעולה עם השלטון הבריטי בארץ-ישראל.
הצג את העמדה של הנהגת היישוב, והצג את העמדה של הלח"י בנוגע לדילמה זו.
הצג את העמדה של האצ"ל בנוגע לדילמה זו בתחילת המלחמה, והסבר מדוע השתנתה עמדתו בשנת 1944.

פרק שני (15 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 7-8.

7. היהודים באירופה ובארצות האסלאם על רקע ההשכלה והמודרנה

- א. בתי הספר היהודיים שהוקמו בסוף המאה ה-19 בארצות האסלאם שילבו מסורת ומודרנה. עיין בתמונה ובטבלה שבנספח לשאלה זו, ציין והסבר רכיב אחד המבטא מסורת וְשני רכיבים המבטאים מודרנה (סך הכול – שלושה רכיבים).
- בחר באזור או במדינה שלמדת עליהם: המזרח התיכון וארצות האסלאם או תימן.
- הצג את ההשפעה שהייתה לרעיונות ההשכלה על החברה היהודית באזור או במדינה שבחרת. (6 נקודות)
- ב. הצג על פי מה שלמדת, את השינוי שחל במעמד המשפטי של היהודים בעת החדשה בשתי מדינות שלמדת עליהן – מדינה אחת באירופה ומדינה אחת בארצות האסלאם. (9 נקודות)

8. העלייה מברית המועצות בסוף המאה ה-20

- א. בנספח לשאלה זו מוצגות שתי כרזות המתאייחסות לעלייה מברית המועצות בשנות השבעים והשמונים של המאה ה-20.
- על פי מה שלמדת, הצג מאפיין אחד של עלייה זו, והסבר כיצד המאפיין שהצגת בא לידי ביטוי ברכיב אחד בכל כרזה (סך הכול – שני רכיבים).
- הצג כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בסיפור החיים של אחד מן העולים מברית המועצות שלמדת עליו. (7 נקודות)
- ב. על פי מה שלמדת, הצג גורם אחד לגל העלייה הראשון מברית המועצות בשנות השבעים והשמונים, והצג גורם אחר לגל העלייה השני משם בשנות התשעים. (8 נקודות)

פרק שלישי

חלק ראשון (11 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 9-10.

9. שבועיים בלבד לאחר הכרזת העצמאות (1948) הוקם צבא הגנה לישראל (צה"ל).

הצג סיבה אחת להחלטה על הקמת צה"ל.

הסבר מחלוקת אחת שהתעוררה בעקבות החלטה זו.

10. במהלך המחצית השנייה של המאה ה-20 הוקמו במדינת ישראל כמה מפעלי התיישבות: התיישבות בנגב, בגליל,

בעיירות הפיתוח, ביהודה, שומרון ורצועת עזה (יש"ע).

בחר במפעל ההתיישבות שלמדת עליו, **והצג** את המטרה של מפעל התיישבות זה.

הצג קושי אחד והישג אחד של מפעל התיישבות זה.

חלק שני (24 נקודות)

לפניך קטע מקור מתוך מאמר העוסק ביהודי לוב בתקופת השואה.

קרא אותו, וענה על שתיים מן השאלות 11-13.

המאורעות הדִּרְמָטִיים שפקדו את יהודי לוב מפברואר 1942 ואילך מצאו את הקהילה היהודית ללא מנהיגות ארצית. בשל תהפוכות בחזית המִדְבָּר המערבי נקלעו יהודי מזרח לוב חמש פעמים ללב זירת הקרבות. פעמיים חזר הצבא האיטלקי לאחר כיבוש בריטי קצר. בתקופות הכיבוש הקצרות של הבריטים ראו בהם יהודי קירנאיקה [מזרח לוב] משחררים מגִּזְרוֹת חוקי הגזע וּמִסַּכְנֵת מעשי האלימות שהיו חשופים להם. האהדה של יהודי קירנאיקה לבריטים גדלה במיוחד בזכות נוכחותם של חיילים יהודים מארץ־ישראל, ששירתו בצבא הבריטי ונשאו סימני היכר לאומיים על מדיהם. אהדה זו לבריטים הביאה לתגובה קשה של השלטון האיטלקי. תגובה זו באה לידי ביטוי עם שובו של הצבא האיטלקי אחרי הכיבוש הבריטי השני בשורה של צעדים מחמירים שפגעו קשות בקהילת היהודים בלוב. בשל צעדים אלה היה מספר האֲבֻדֹת בנפש מקהילת לוב גבוה ממספר האֲבֻדֹת בכל הקהילות היהודיות במזרח התיכון ובצפון אפריקה שהיו תחת שלטון גרמניה הנאצית או בעלות בריתה. נוסף על העמקתה של החקיקה הגזענית בכל לוב באו שתי הגִּזְרוֹת החמורות מכולן: הגִּלְיָה של יְהוּדֵי קִירְנַאִיקָה למחנות וגיוס של יְהוּדֵי טְרִיפּוֹלִיטְנִיָה [צפון לוב] לעבודות כפייה.

את צו ההגִּלְיָה נתן מוסוליני עצמו ב־7 בפברואר 1942. הוא דרש "לדלל" את האוכלוסייה היהודית בקירנאיקה בשל היותה גורם בלתי אמין מבחינה ביטחונית. היהודים הוגלו לכמה יעדים: למחנות שבויים באיטליה, למחנות ריכוז בגרמניה, למחנות הֶסְגֶּר בג'אדו (במזרח לוב) ולעבודות כפייה באזורים אחרים בלוב. בשעה קשה זו הורגשה יותר מאי־פעם היעדרותה של הנהגה ממשיית כלל ארצית בקהילת יהודי לוב [...]. נושא ההגִּלְיָה מקירנאיקה הובא לטיפולו של ועד הקהילה היהודית בבנגאזי [העיר הגדולה בחבל קירנאיקה]. [...] בראש קהילת בנגאזי עמד מאז 1935 איש בעל שיעור קומה ורב פעלים בשם רנאטו תשובה. כאשר פנו אליו השלטונות להכין רשימות של יהודים המיועדים להגליה, התחמק בעדינות. הוא טען כי הכנת רשימות היהודים בכל קירנאיקה היא עניין דמוגרפי מסובך ועלול לקחת זמן רב. במילים אחרות – ההנהגה המסורתית הנבחרת של בנגאזי סירבה לשתף פעולה בהכנת הרשימות להגליה. את ארגון ההעברה למחנות קיבל עליו מרדכי דואני מבנגאזי, איש עסקים, בעל ידע באיטלקית ומקורב לשלטונות. הוא ערך את הרשימות של יהודי קירנאיקה המיועדים להגליה. הוא התנדב להכין את הרשימות בתוך חודשיים. יהודים פנו אליו בבקשה שידחה את מועד יציאתם, אך ללא הועיל. הפינוי החל בערי השדה, ונמשך בעיר הגדולה, בנגאזי. דואני ומשפחתו נשארו בבנגאזי, ויחד עמם נשארו כ־260 איש. הגיוס לעבודות הכפייה בטרופוליטניה לא עורר כל התנגדות מצד מנהיגי הקהילה בטרופולי [העיר הגדולה בחבל טריפוליטניה]. איש לא היה מודע, גם השכבה המשכילה ביותר, למשמעות ההגליות למחנות באירופה. איש אף לא העלה על הדעת שרבים ימותו במגפות וברעב במחנה ג'אדו (כ־600 איש בתוך חצי שנה).

(מעובד על פי אברמסקי, ע'. ההנהגה היהודית בלוב ובתוניסיה בתקופת מלחמת העולם השנייה.

ירושלים: מרכז המידע אודות השואה, יד ושם, עמ' 2-3)

ענה על שתיים מן השאלות 11-13 (לכל שאלה – 12 נקודות).

11. על פי הקטע, הצג סיבה אחת להבדל בין הגורל של יהודי לוב ובין הגורל של היהודים במרבית הקהילות במזרח התיכון ובצפון אפריקה.
- על פי מה שלמדת, הסבר סיבה אחת להחלטה של הנאצים ליישם את מדיניות "הפתרון הסופי" עם כיבוש ברית המועצות (יוני 1941).
- הסבר מדוע לא החילו הנאצים מדיניות זו על יהודי צפון אפריקה.
12. על פי הקטע, הצג שני צעדים שנקטו האיטלקים נגד היהודים לאחר שכבשו מחדש את לוב ב-1942.
- ציין צעד אחד שנקטו הנאצים כלפי יהודי פולין עם הכיבוש הגרמני ב-1939, והסבר במה הוא דומה לאחד הצעדים שננקטו נגד יהודי לוב.
- הצג צעד אחר שנקטו הנאצים כלפי יהודי פולין בתקופה זו.
13. בקטע המקור מוצגות שתי תגובות של שני אישים יהודים בבנגאזי על דרישת השלטונות האיטלקיים לערוך רשימה של יהודים המיועדים להגליה.
- על פי הקטע, הסבר את ההבדל בין שתי התגובות. בתשובתך התייחס למעמד של כל אחד מן האישים בקהילה.
- על פי מה שלמדת, הצג את המדיניות שנקט אדם צ'רניאקוב, יושב ראש היודנראט בגטו ורשה, בתקופה הראשונה של הגטו (1939-1941).
- הסבר את התגובה של צ'רניאקוב על דרישת הנאצים להכין רשימות של יהודים המיועדים לגירוש ב-1942.

פרק רביעי (10 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-15.

14. תודעת השואה של החברה בישראל והיחס שלה כלפי הניצולים השתנו במהלך העשורים הראשונים של המדינה (למשל בעקבות הוויכוח על השילומים ובעקבות משפט אייכמן). הגישה של החברה בישראל לפערים העדתיים גם היא השתנתה (למשל בעקבות אירועי ואדי סאליב ובעקבות מחאת הפנתרים השחורים).

בחר מתוך הפתיח באירוע שלמדת עליו, **והצג** אותו.

הצג תוצאה אחת של האירוע שבחרת.

איזה ערך אפשר ללמוד לדעתך מן האירוע ההיסטורי שהצגת? **נמק** את דברך.

15. השנה אנחנו מציינים כמה אירועים שהובילו בסופו של דבר להקמת מדינת ישראל:

- 120 שנה לקונגרס הציוני הראשון

- 100 שנה להצהרת בלפור

- 70 שנה לכ"ט בנובמבר

בחר באירוע החשוב ביותר בעיניך, **ונמק** את בחירתך.

הצג גורם אחד לאירוע שבחרת, ותוצאה אחת של אירוע זה.

בהצלחה!

נספח לשאלה 7

I – רבנים ומורים בבית הספר יהודי בתוניס, 1886

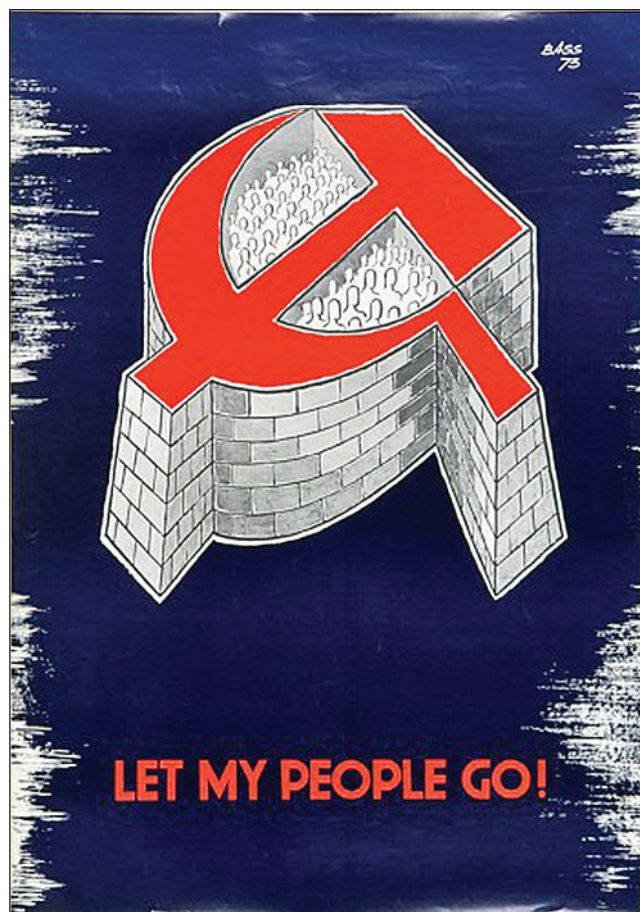
(ק' אביאלי טביבאן, ק'. מסע אל העבר, עולם מודרני נולד, המאה ה־19. תל אביב: מט"ח. עמ' 95)

II – תוכנית שנתית בבתי ספר יהודיים בארצות האסלם בסוף המאה ה־19.

המקצועות הנלמדים	בנים	בנות
היסטוריה יהודית	שעות שבועיות	שעות שבועיות
היסטוריה מקראית ולימודי דת	4	4
קריאה בצרפתית	2	2
שפה צרפתית	8	5
חשבון	6	4
גאוגרפיה	4	2
היסטוריה כללית	3	1
מדעי הטבע	2	1
כתיבה תמה	2	2
שפה	10	5
תפירה	—	10
זמרה	1	1
ציור	2	1
התעמלות	2	1

(רודריג, א'. [תשנ"א]. חינוך, חברה והיסטוריה, אגן הים התיכון 1860-1929. ירושלים: מכון בן־צבי לחקר קהילות ישראל במזרח. עמ' 44-45)

נספח לשאלה 8 — כרזות

I

(אוחזר בתאריך 5 בנובמבר 2017 מ־ <http://www.palestineposterproject.org/poster/let-my-people-go-bass>)

II

(אוחזר בתאריך 5 בנובמבר 2017 מ־ <http://www.palestineposterproject.org/poster/let-my-pepole-go-2>)